

ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ В УКРАЇНІ

PROGRAMS OF BUSINESS INCUBATORS DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті узагальнено основні проблеми розвитку бізнес-інкубаторів (БІ) в Україні. До найбільш поширених із них відносять: недосконалість законодавчої бази діяльності БІ; відсутність належних приміщень; низька поінформованість місцевих керівників про можливості БІ у розвитку підприємництва регіону, відсутність системи підготовки компетентних кадрів для роботи в бізнес-інкубаторі, а також проблема фінансової підтримки БІ.

Визначено основні зацікавлені сторони і структури щодо розробки програм розвитку бізнес-інкубаторів (ПРБІ) в Україні, а саме: держава, галузі економіки, регіональні та місцеві органи влади, підприємства, іноземні інвестори, освіта та інші. Рекомендовано класифікацію ПРБІ залежно від замовника. Запропоновано алгоритм організації, розробки та реалізації програм розвитку бізнес-інкубаторів в Україні.

Ключові слова: бізнес-інкубатор, розвиток, планування, програма розвитку бізнес-інкубатора.

Актуальність проблеми. Світова економіка змінюється та не стоїть на місці. На сучасному етапі її розвитку розмір країни, запаси її ресурсів з часом перестають бути ключовими факторами у світовій конкурентній боротьбі. Для того щоб Україна зберігала позиції на світовому ринку, необхідно створювати інфраструктуру, що буде здійснювати інноваційну діяльність. Однією із складових інноваційної інфраструктури і є бізнес-інкубатори (БІ).

Дослідження особливостей розвитку та планування діяльності БІ в Україні набуває особливого значення в сучасних умовах господарювання, оскільки: БІ закладають основи нової генерації суб'єктів малого підприємництва; підтримують вже діючі підприємства і вирішують значну кількість соціальних та економічних проблем на регіональному й місцевому рівнях.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженню проблем діяльності бізнес-інкубаторів присвячено праці багатьох дослідників, а саме: Марчук Л. П., який розглядав сутність і умови функціонування бізнес-інкубаторів [4]; Маслак О. І., що досліджує методи створення бізнес-інкубаторів в Україні [5]; Поліщук О. В., який розглядає зарубіжний досвід створення державних бізнес-інкубаторів як підтримки малого та середнього бізнесу [7]; Бочарова Ю. Г., що займається дослідженням ролі та значення бізнес-інкубаторів у розвитку конкуренції [2], Філіппов В. Ю. [8] та ін.

Мета статті – дослідження особливостей планування та розвитку бізнес-інкубаторів в Україні, визначення основних суб'єктів, що зацікавлені у створенні програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Бізнес-інкубатори є рушійною силою розвитку малого та середнього бізнесу. Для того щоб їх функціонування було ефективним, необхідно визначити, які проблеми можуть виникнути у ході їхньої діяльності.

Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів (УАБІЦ) [10] і Кисіль Т. В. [3] у своєму дослідженні про бізнес-інкубатори до основних перешкод на шляху розвитку бізнес-інкубаторів відносять:

- відсутність законодавчої бази діяльності БІ;
- відсутність належних приміщень;
- низьку інформованість місцевих керівників про можливості БІ у розвитку підприємництва регіону;
- небажання керівників вузів займатися проблемами працевлаштування студентів, застосовуючи методики і технології бізнес-інкубації.

Боднарук Р. М. [1], досліджуючи розвиток бізнес-інкубаторів в Україні, виокремлює такі проблеми їх функціонування: недосконалість організаційно-правової і методичної бази; правова невідомість статусу БІ; недостатня фінансова підтримка держави; невизначеність сфери дії БІ; відсутність системи підготовки компетентних кадрів для роботи в БІ та кадрового забезпечення інкубованих фірм.

Філіппов В. Ю. [8] у своїх дослідженнях про Бі в Україні та світі наголошує на тому, що на території України є Бі, які не функціонують належним чином. На це впливають відповідні проблеми Бі в Україні, до яких можна віднести такі:

- теоретико-методичне забезпечення (недосконалість організаційно-правової та методичної бази);
- нормативно-правова недосконалість (правова невизначеність статусу бізнес-інкубатора);
- фінансова проблема (необхідність фінансової підтримки державою створення бізнес-інкубатора, а також невизначеність джерел фінансування);
- функціональна невизначеність та інституціональна недосконалість (відсутність закріпленої та визнаної сфери дії бізнес-інкубатора);
- кадрова проблема (відсутність системи підготовки компетентних кадрів для роботи в бізнес-інкубаторі (адміністрація, консультанти, експерти), а також кадрове забезпечення інкубованих малих підприємств і навчання підприємців).

Шевчук Л. Т. та Колодійчук А. В. [9] як основні причини відставання впровадження у промисловість української моделі бізнес-інкубування від зарубіжних аналогів виділяють такі:

- 1) відсутність законодавчого регламентування діяльності бізнес-інкубаторів, стимулювання їхнього започаткування;
- 2) дефіцит власних фінансових ресурсів бізнес-інкубаторів;
- 3) відсутність державної політики залучення інвестицій у розвиток бізнес-інкубаторів;
- 4) складна процедура отримання земельних ділянок для розміщення на них бізнес-інкубаторних структур;
- 5) нерозвиненість систем венчурного фінансування в Україні;
- 6) відсутність ефективних механізмів трансферу інновацій в українську промисловість.

Нефедьев В. В. та Привалов В. В. [6] виокремлюють такі проблеми, що виникають у процесі створення та функціонування Бі:

- невирішеність питання за функціями, правами та обов'язками управляючої компанії та власником;
- відсутність страховки на майно Бі;
- відсутність затвердженого джерела коштів на забезпечення поточної діяльності Бі (експлуатація, поточний ремонт, витратні матеріали тощо);
- невизначеність джерел фінансування подальшої експлуатації Бі. Особливо це стосується таких випадків, коли орендна плата є досить низькою і не покриває навіть комунальні послуги;
- жорстка регламентація, коли в рамках конкурсу купується техніка, що обмежує можливості Бі;
- відсутність чіткого механізму оновлення обладнання Бі, що дозволяє їм бути конкурентоспроможними в умовах стрімкого вдосконалення в світі технологій.

Узагальнюючи проблеми діяльності розвитку Бі, хотілося б зазначити, що підприємство, яке входить до бізнес-інкубатора, повинно бути зосереджене на одній задачі – почати випуск продукції (послуги) і вийти на ринок, всі інші проблеми йому допомагає вирішувати команда бізнес-інкубатора (адміністрація, експерти, консультанти). Вона допомагає придбати підприємцю «своє обличчя», статус, представляє його інтереси у зовнішньому середовищі, створює позитивний імідж.

Однак держава, безумовно, відіграє головну роль у створенні рамкових умов для розвитку бізнесу, в тому числі й через бізнес-інкубування. У більшості країн (Німеччина, Італія, Китай, США, Фінляндія та ін) бізнес-інкубатори отримують істотну державну допомогу, у деяких із них прийняті спеціальні закони, що визначають статус та регламентують діяльність бізнес-інкубаторів.

Найбільш велика проблема при створенні бізнес-інкубатора – виділення йому приміщення. В нашій державі досі не вирішено питання щодо забезпечення приміщеннями організацій, які займаються підтримкою підприємців. Крім того, наповнення кожного елемента формулою успіху залежить і від кваліфікації людей, які будуть займатися становленням бізнес-інкубатора. Кадрове забезпечення бізнес-інкубування передбачає кілька складових:

- забезпечення компетентними кадрами самих бізнес-інкубаторів (адміністрація, експерти, консультанти);
- кадрове забезпечення інкубованих малих підприємств та навчання підприємців;
- підвищення компетентності державних службовців та працівників організацій, що підтримують підприємництво.

Для створення найкращої системи умов, що стосується інкубаційного середовища та послуг, які забезпечуватимуть підтримку динамічного розвитку початківців і підприємств, що розвиваються, бізнес-інкубаторам необхідно володіти стратегією інкубації, яка враховує потреби клієнтів, а також

цілі і завдання інкубатора, політикою прийому і випуску клієнтів. Крім цього, група кваліфікованих працівників, яка управляє інкубатором, повинна мати підприємницький досвід, налагоджувати довірчі відносини з клієнтами, використовувати підприємницький підхід і навички комунікації. Основою успіху будь-якого інкубатора також є ділове наставництво, постійний моніторинг та оцінювання ефективності діяльності інкубатора. Для виходу бізнес-інкубатора на рівень самоокупності через 3-5 років важливо забезпечити його спеціальним програмним забезпеченням, організувати тренінги для менеджерів бізнес-інкубатора, створити мережі бізнес-агентів усіх рівнів тощо.

У створенні програми розвитку бізнес-інкубаторів (ПРБІ) в Україні зацікавленими сторонами виступають (рис. 1):

- держава;
- галузі;
- регіональні та місцеві органи влади;
- підприємства;
- іноземні інвестори;
- освіта;
- та ін.

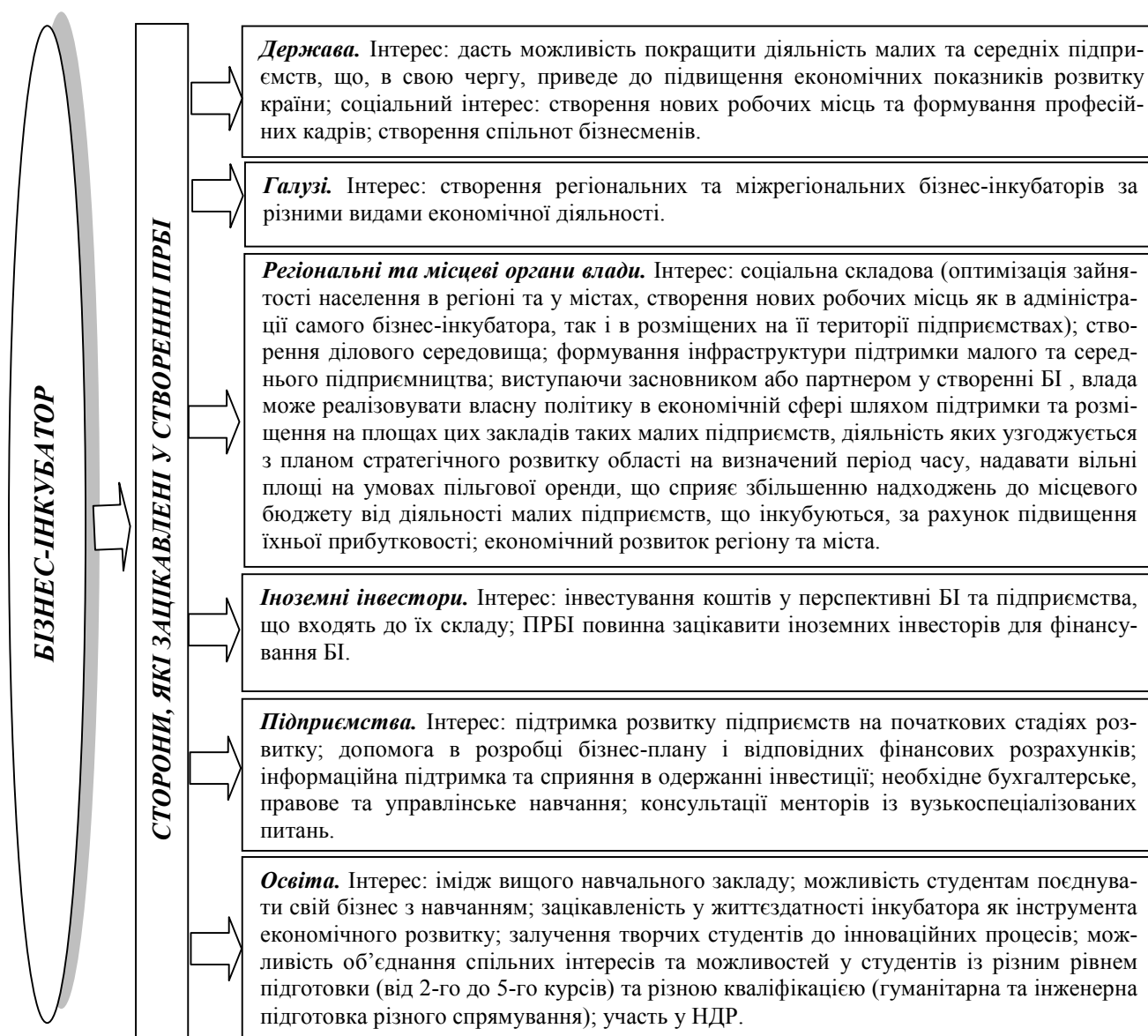

Рис. 1. Сторони, зацікавлені у створенні ПРБІ*

*[Розроблено автором].

В кожного із замовників програми існує мета, завдання, цілі створення програми, і для кожного вони є різними, як і різні самі замовники. Вони є одними із зацікавлених сторін у створенні ПРБІ, тому що це приведе певною мірою і до зростання економіки, і до покращення підприємницької діяльності тощо.

Саме зазначені суб'єкти господарювання і виступають замовниками ПРБІ. Залежно від того, хто виступає замовником, і розробляється відповідна програма.

Процедура розробки програм розвитку бізнес-інкубаторів в Україні, як і будь-яка процедура планування, складається із процесів і методів конкретизації проблеми, її формування, оцінювання і вибору способів вирішення. На кожній стадії розробки програми проводяться схожі за змістом дослідження, які відрізнятимуться глибиною опрацювання та ступенем конкретизації.

Рекомендуємо наступну класифікацію ПРБІ залежно від замовника (табл. 1):

Таблиця 1

Класифікація програм розвитку бізнес-інкубаторів в Україні залежно від замовника*

Замовник ПРБІ	Назва програми
Держава	Програма розвитку БІ в Україні. Програма створення субсидій та пільг для підприємств, що входять в БІ. Програма підтримки інноваційних форм ведення бізнесу Інші програми.
Галузь	Програма створення мережових БІ. Програма створення галузевих бізнес-інкубаторів. Інші програми.
Підприємства	Програма сприяння розвитку МП. Програма створення комерційних БІ для підприємництва. Програма розвитку інноваційно-інвестиційних форм ведення бізнесу. Інші програми.
Регіональні та місцеві органи влади	Програма розвитку БІ в регіонах України. Програма фінансової підтримки БІ місцевими та регіональними органами влади. Інші програми.
Іноземні інвестори	Програма пільгових умов для інвестицій у створення БІ іноземцями. Програма підтримки іноземних інвесторів, що займаються розвитком БІ. Інші програми.
Освіта	Програма підтримки розвитку БІ на базі освітніх навчальних закладів. Програма заохочення створення БІ на базі університетів. Програма розробки пільгових умов для створення БІ в освітніх навчальних закладах. Програма розробки умов для створення БІ на базі університетів. Інші програми.
Та інші.	

*[Складено автором].

Відповідно до різного характеру та спрямування можуть існувати і різні підходи до розробки та реалізації програм.

Рекомендуємо наступний універсальний алгоритм організації, розробки та реалізації програм розвитку бізнес-інкубаторів в Україні (рис. 2). Цей алгоритм може застосовуватися для будь-якої програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні залежно від того, в якому напрямку та який суб'єкт господарювання створює програму. Виходячи з того, хто виступає замовником програми на певних етапах, алгоритм має додаткові підпункти та незначно відхиляється від загального спрямування.

Слід зазначити, що програми розвитку бізнес-інкубаторів за своїми масштабами являють собою мегапроект, тобто програму, що складається з великої кількості проектів (підпрограм), які реалізуються в різних галузях суспільного життя. Важливо поширювати методологію проектного управління на всі проекти, які входять у програму РБІ, що, в остаточному підсумку, буде сприяти більш ефективній реалізації самої програми.

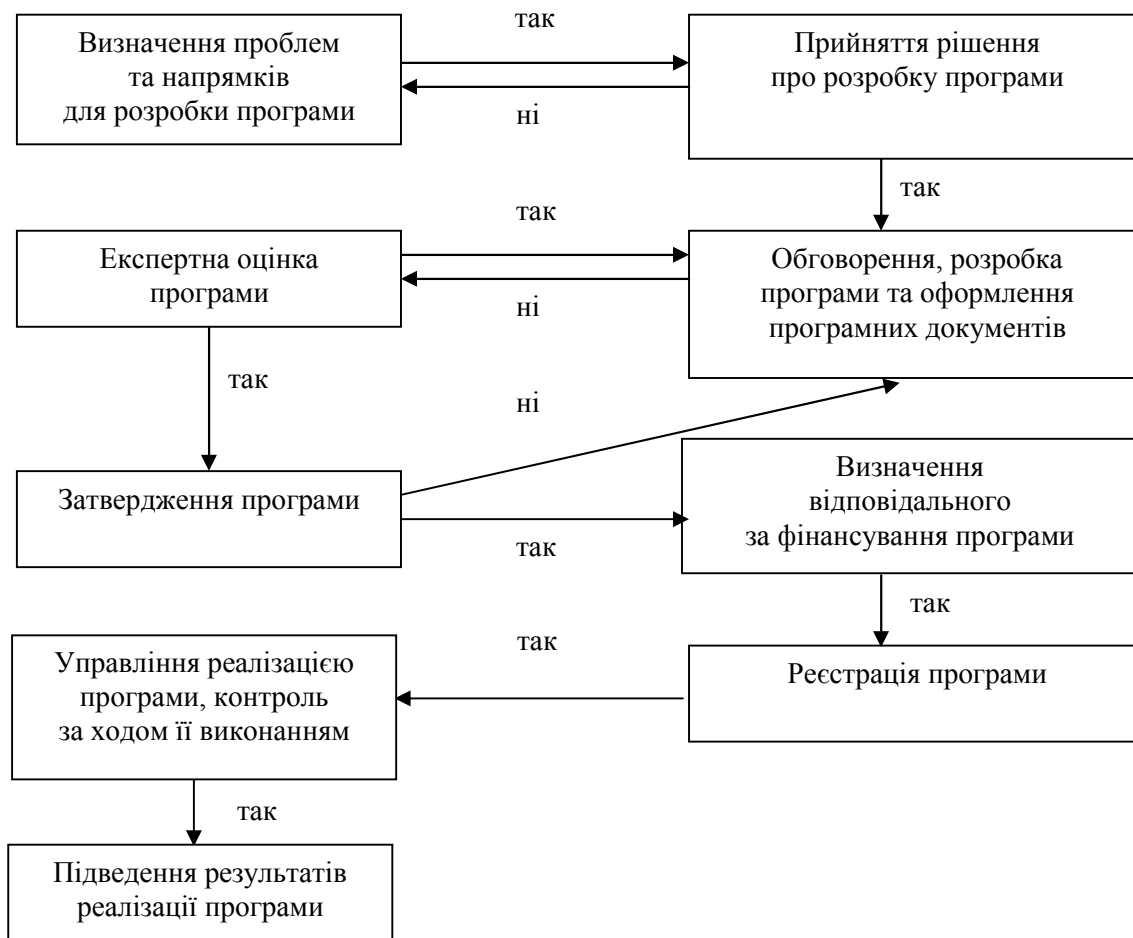

Рис. 2. Алгоритм організації, розробки та реалізації програм розвитку бізнес-інкубаторів в Україні*

*[Розроблено автором].

Ефективний та дієвий розвиток бізнес-інкубаторів на різних рівнях господарської діяльності забезпечує розробка програми їх розвитку. Замовниками ПРБІ можуть виступати держава, регіональні та місцеві органи управління, підприємства, галузі, іноземні інвестори, освіта та інші структури. Але, незважаючи на те, що програма виступає однією із рушійних сил розвитку БІ в країні, поки не будуть вирішені та узгоджені всі проблеми, які виникають у ході їх діяльності, реалізація цієї програми не буде дієвою.

Висновки. У сучасних умовах господарювання необхідність створення бізнес-інкубаторів (БІ) на регіональному та міжрегіональному рівнях, а також створення економічних кластерів на базі бізнес-інкубаторів активно декларується в державних програмах, проектах, законодавчих актах, положеннях. На практиці ж їх реалізація гальмується, що пов'язано як з об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. До об'єктивних причин варто віднести терміни створення бізнес-інкубаторів, проблеми їх фінансування та недосконалу законодавчу базу, яка має передбачати усунення всіх питань у ході створення та реалізації БІ тощо. До суб'єктивних причин варто віднести неприбутковість цих організацій, що знижує зацікавленість у їх створенні, оскільки підприємства побоюються формування конкурентного середовища, та ряд інших причин.

З урахуванням особливостей створення та функціонування бізнес-інкубаторів в Україні їх планування та розвиток варто проводити з огляду на сукупність інтересів основних зацікавлених суб'єктів.

Запропоновано класифікацію ПРБІ і алгоритм організації, розробки та реалізації програм розвитку бізнес-інкубаторів в Україні залежно від замовника. Використання методології проектного управління при формуванні програм РБІ сприятиме підвищенню реалізації зазначених програм.

Список використаної літератури

1. Боднарук Р. М. Сучасний стан і перспективи розвитку бізнес-інкубаторів в Україні [Електронний ресурс] / Р. М. Боднарук. – Режим доступу : http://bsfa.edu.ua/files/konf2013/teza_bodnaruk.pdf
2. Бочарова Ю. Г. Роль та значення бізнес-інкубаторів у розвитку конкуренції [Електронний ресурс] / Ю. Г. Бочарова // Молодий вчений. – 2015, жовтень. – № 10 (25), ч. 1. — С. 95–98. – Режим доступу : <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2015/10/20.pdf>
3. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. О. Ф. Балацького, (м. Суми, 24-26 квітня 2013 р.) [Електронний ресурс] / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2013. – Т. 2. – С. 89–91. – Режим доступу : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/31118/1/Kusil_Business.pdf
4. Марчук Л. П. Бізнес інкубатори: сутність і умови функціонування [Електронний ресурс] / Л. П. Марчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/agro/43/4508-biznes-inkubatori-sutnist-i-umovi-funkcionuvannya.html>
5. Маслак О. І. Методи створення бізнес-інкубаторів в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Маслак, Деже Сакай. – Режим доступу : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Актуальні%20проблеми%20розвитку%20економіки%20України%20в%20контексті%20глобалізаційних%20процесів/2009/S4/METODI%20СТВОРЕННЯ%20БІЗНЕС ІНКУБАТОРІВ%20В%20УКРАЇНІ.pdf>
6. Нефедьев В. В. Проблемы развития отечественных бизнес-инкубаторов / В. В. Нефедьев, В. И. Привалов // Вопросы региональной экономики. – 2010. – № 5. – С. 3–18.
7. Поліщук О. В. Зарубіжний досвід створення державних бізнес-інкубаторів як підтримки малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс] / О. В. Поліщук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 6. – С. 116–119. – Режим доступу : http://ej.kherson.ua/journal/economic_06/28.pdf
8. Філіпов В. Ю. Порівняльний аналіз розвитку бізнес-інкубаторів в Україні та в світі / В. Ю. Філіпов // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 209–212.
9. Шевчук Л. Т. Світовий і вітчизняний досвід створення і функціонування бізнес-інкубаторів / Л. Т. Шевчук, А. В. Колодійчук // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 178–184.
10. <http://www.novekolo.info/ua/dosvid-biznesinkubatsii/ukrajinskij-dosvid/146-analitichnij-materil-biznes-inkubatsiya-v-ukrajini-problemi-ta-perspektivi-rozvitku>

References

1. Bodnaruk, R. M. "Modern state and prospects of the development of business-incubators in Ukraine" ["Suchasnyy stan i perspektyvy rozvytku biznes-inkubatoriv v Ukraini"], available at: http://bsfa.edu.ua/files/konf2013/teza_bodnaruk.pdf
2. Bocharova, Yu. H. (2015), "The role and sense of business-incubators in competitiveness development" ["Rol' ta znachennya biznes-inkubatoriv u rozvytku konkurentsii"], *Molodyy vchenyy*, No. 10 (25), part 1, October, pp. 95–98, available at: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2015/10/20.pdf>
3. *Ekonomichni problemy staloho rozvytku: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyachenoyi pamyati prof. O. F. Balats'koho* (2013), m. Sumy, 24–26 kvitnya, ed. by O. V. Prokopenko, SumDU, Sumy, Vol. 2, pp. 89–91, available at: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/31118/1/Kusil_Business.pdf
4. Marchuk, L. P. "Business-incubators: nature and conditions of functioning" ["Biznes inkubatory: sutnist' i umovy funktsionuvannya"], *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomor'ya*, available at: <http://www.stationline.org.ua/agro/43/4508-biznes-inkubatori-sutnist-i-umovi-funkcionuvannya.html>
5. Maslak, O. I. "Methods of the creation of business-incubators in Ukraine" ["Metody stvorennya biznes-inkubatoriv v Ukraini"], available at: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Aktual'ni%20problemy%20rozvytku%20ekonomiky%20Ukrayiny%20v%20konteksti%20hlobalizatsiynykh%20protsesiv/2009/S4/METODY%20STVORENNYA%20BIZNES INKUBATORIV%20V%20UKRAYINI.pdf>
6. Nefed'ev, V. V. and Privalov, V. I. (2010), "Problems of the development of domestic business-incubators" ["Problemy razvitiya otechestvennykh biznes-inkubatorov"], *Voprosy regional'noy ekonomiki*, No. 5, pp. 3–18.
7. Polishchuk, O. V. (2014), "Foreign experience of the creation of state business-incubators as a support of small and medium-sized business" ["Zarubizhnyy dosvid stvorennya derzhavnykh biznes-inkubatoriv yak pidtrymky maloho ta seredn'oho biznesu"], *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, No. 6, pp. 116–119, available at: http://ej.kherson.ua/journal/economic_06/28.pdf
8. Filipov, V. Yu. (2011), "Comparative analysis of business-incubators development in Ukraine and in the world" ["Porivnyal'nyy analiz rozvytku biznesinkubatoriv v Ukraini ta v sviti"], *Ekonomichnyy analiz: zb. nauk. prats*, 8 (1), pp. 209–212.

9. Shevchuk, L. T. and Kolodiychuk, A. V. (2013), "Global and domestic experience of creation and functioning of business-incubators" ["Svitovyy i vitchyznyanyy dosvid stvorennya i funktsionuvannya biznes-inkubatoriv"], *Rehional'na ekonomika*, No. 1, pp. 178–184.
10. <http://www.novekolo.info/ua/dosvid-biznesinkubatsii/ukrajinskij> dosvid/146-analitichnij-materil-biznes-inkubat-siya-v-ukrajini-problemi-ta-perspektivi-rozvitku

Ya. Zaritskaya

PROGRAMS OF BUSINESS INCUBATORS DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article summarizes the main problems of the development of business incubators in Ukraine. The most common of them are the following: the lack of a legal base of business incubators' activities; inadequate facilities; low awareness of local authorities about the possibilities of business incubators in enterprise development in the region, the lack of the system of training of competent personnel for a work in the business incubator, as well as the problem of financial support to business incubators.

The key stakeholders, which are interested in the programs of the development of business incubators in Ukraine are identified, namely: the state, the industry, regional and local authorities, enterprises, foreign investors, education, etc. The classification of development programs of business incubators depending on the customer is recommended. The algorithm of the organization, development and implementation of programs of business incubators development is offered.

Keywords: *business incubator, development, planning, program of business incubator development.*

Рецензенти: д.е.н., професор Фінагіна О. В., завідувач кафедри менеджменту, Черкаський державний технологічний університет; д.е.н., професор Мізус І. П., зав. кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.